

Koelreuteria paniculata, een gouden parasol

Op de omslag van deze *Arbor Vitae* staat een boom die vooral in landen met wat warmere zomers uitbundig bloeit, maar ook in ons land een verrassende verschijning kan zijn. Hij verdient het dan ook, speciaal vanwege zijn bloei midden in de zomer, om vooral in het openbaar groen vaker te worden geplant.

Het geslacht *Koelreuteria* is klein. Het telt slechts drie soorten waarvan alleen *K. paniculata* in ons klimaat goed winterhard is. De soort komt oorspronkelijk van nature voor in het noorden en westen van China, maar is al lang elders in China en in Japan en Korea ingeburgerd. In Korea wordt zelfs verondersteld dat de soort in het westelijk kustgebied inheems is.

Koelreuteria behoort tot de *Sapindaceae*, tot voor kort een familie met vooral vertegenwoordigers in de tropen, maar thans maken ook de *Aceraceae* en *Hippocastanaceae* er deel van uit. *Koelreuteria* toont typische familiekenmerken van de oorspronkelijke familie zoals de afwisselend gerangschikte geveerde bladeren, de grote pluimvormige bloeiwijzen, de zygomorfe vijftallige bloemen met acht meeldraden, de discus en een driehokkig vruchtbeginsel. *Koelreuteria* wijkt hier van af met de aanwezigheid van doorgaans vier kroonbladen. De kroonbladen zijn geel van kleur met een oranje vlek aan de basis. De bomen zijn eenhuizig met mannelijke en tweeslachtige bloemen. De sierwaarde van de vruchten is even groot als die van de

bloemen. Het vruchtbeginsel groeit uit tot een toegespitste blaasvrucht met drie zwarte kogelvormige zaden met een harde zaadhuid. De kleur van de vruchten varieert van groen tot rood.

K. paniculata heeft aanvankelijk een wat losse groeiwijze, maar heeft later een compacte ronde kroon. De kleur van de bladstelen en jonge twijgen varieert van groen tot roodachtig. Uitgesproken rood is die bij de selectie 'Coral Sun'. De bloei komt het meest tot zijn recht op een zonnige standplaats. Van de overige cultivars is waarschijnlijk 'Fastigiata' de bekendste. Het is een trage groeier met weinig bloemen. Een schitterende boom is de selectie 'Rosseels', waarvan de prachtige moederboom nog altijd een pronkstuk is in het Stadspark van Maastricht. De cultivar 'September' is interessant vanwege de late bloei, maar die is niet overdadig. Vrij recente Amerikaanse selecties zijn 'Beachmaster' die kleiner blijft dan de soort en 'Rose Lantern' met fraai rozerood gekleurde vruchten.

Ernest Wilson introduceerde in 1904 uit de West-Chinese provincie Sichuan *K. paniculata* var. *apiculata*, een plant met bladeren die in

het onderste deel dubbel geveerd zijn en met minder toegespitste vruchten. Deze variëteit blijft kleiner dan de soort en wordt in de handel soms aangeboden als *K. bipinnata* die volledig dubbel geveerd is.

K. bipinnata heeft in China een zuidelijker areaal dan *K. paniculata*. De groei is meer opgaand en de bomen kunnen twintig meter hoog worden. In ons land is deze niet goed winterhard, alleen op beschutte standplaatsen (zone 7-9). De vruchten zijn fraai licht- tot donkerrood gekleurd.

De derde soort, *K. elegans*, is inheems in Taiwan en op de Fuji eilanden, een eilandengroep ten oosten van Australië. Geliefd om zijn bloemen en rode vruchten is de boom na invoer op diverse plaatsen in de tropen en subtropen een invasieve soort gebleken. Ook *K. paniculata* verwildert op veel plaatsen, vooral in de VS.

Met de beschrijving van het geslacht eerde Erich Gustavovich Laxmann (1737-1796) Joseph Gottlieb Kölreuter (1733-1806). Kölreuter wordt beschouwd als de grondlegger van de bloemecologie en ontdekker van de bestuiving door insecten. Hij ontdekte ook dat door bestuiving bastaarden konden worden verkregen. Laxmann werd geboren in Finland, toentertijd een Zweedse provincie. Naast lutherse dominee was hij een echte natuurwetenschapper. Evenals Kölreuter was hij werkzaam op de Academie van Wetenschappen in Sint Petersburg. In 1764 werd hij naar een kleine lutherse gemeente gestuurd in Barnaul in het midden van Siberië. Van daaruit maakte hij diverse reizen o.a. naar het Baikalmeer en verder oostwaarts tot aan de grens met China. Hij verzamelde tal van planten en dieren. Later werd een kleine spitsmuis naar hem genoemd: de Laxmann spitsmuis (*Sorex caecutiens*), thans een bedreigde soort. In 1772 publiceerde hij het geslacht *Koelreuteria* met de soort *K. paniculata*. Mogelijk is de soort ook via Sint Petersburg in cul-

tuur genomen, maar Boom vermeldt dat de introductie al rond 1750 in Frankrijk plaats vond en Bean dat dit in 1763 in Engeland gebeurde. Merkwaardig, want het geslacht was op die tijdstippen nog niet beschreven en ook vóór 1772 gepubliceerde namen heb ik niet kunnen achterhalen. Wel vond ik een door Murray in 1774 gepubliceerd synoniem *Sapindus chinensis*.

Van de twee toppers voor de sierwaarde is met Lampionboom de keuze in ons land op de vruchten gevallen. Dat geldt ook voor Blazenboom. Andere namen zijn nog Koelruit, Gele zeepboom en Chinese vernisboom. De Engelse naam Golden Rain Tree laat de bloemkleur tot uitdrukking komen, maar dat zou bij ons weer verwarring geven met *Laburnum*, de Gouden Regen. □

Koelreuteria paniculata, 'de sierwaarde van de vruchten is even groot als die van de bloemen'

Foto: Ineke Vink